

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Красовська О. О.

доктор педагогічних наук, професор,
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»,
ORCID ID: 0000-0002-1394-1374

Хом'як О. А.

кандидат педагогічних наук, доцент
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
ORCID ID: 0000-0001-9573-9040

У статті розглядається проблема формування soft skills молодших школярів як ключової професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів в умовах трансформації системи вищої освіти України та реалізації Концепції «Нова українська школа».

Підкреслюється важливість інтегрованих курсів у розвитку особистості учнів початкових класів, зокрема через ознайомлення з різними культурами, традиціями і соціальними нормами. Зазначається, що освітні галузі державного стандарту початкової освіти включають різні види діяльності, які сприяють розвитку критичного мислення, творчості та соціальної взаємодії, що є ключовими для формування соціально компетентної особистості.

Зроблено акцент на важливості ролі вчителя початкових класів у формуванні soft skills молодших школярів, оскільки його завдання полягає у створенні оптимальних умов безпечного освітнього середовища, що ґрунтуються на ідеях педагогіки партнерства і мають на меті всебічний розвиток громадянина України. Акцент робиться на тому, що вчителі відіграють роль фасилітаторів, а не просто передавачів знань, стимулюючи учнів до самостійної роботи і взаємодії.

Доведено, що ефективність залучення майбутніх учителів початкових класів до різноманітних соціальних проєктів факультету і університету полягає в тому, що вони навчаються працювати разом, розвиваючи критичне мислення та творчий підхід до вирішення проблем, а також набувають досвіду взаємодії та партнерства, що є ключовими аспектами соціальної компетентності. Ці навички їм будуть потрібні в майбутньому для формування ключових компетентностей своїх учнів.

***Ключові слова:** soft skills, майбутні вчителі, професійна підготовка, молодші школярі, початкова освіта.*

Krasovska O. O., Khomiak O. A. Preparation of future primary teachers to form soft skills of young schoolchildren

The article considers the problem of forming soft skills of younger schoolchildren as a key professional competence of future primary school teachers in the context of the transformation of the higher education system of Ukraine and the implementation of the Concept "New Ukrainian School".

The importance of integrated courses in the development of the personality of primary school students is emphasized, in particular through familiarization with different cultures, traditions and social norms. It is noted that the educational branches of the state standard of primary education include various types of activities that contribute to the development of critical thinking, creativity and social interaction, which are key to the formation of a socially competent personality.

The emphasis is placed on the importance of the role of the primary school teacher in the formation of soft skills of younger schoolchildren, since his task is to create optimal conditions for a safe educational environment, based on the ideas of partnership pedagogy and aimed at the comprehensive development of a citizen of Ukraine. The emphasis is on the fact that teachers play the role of facilitators, not just transmitters of knowledge, stimulating students to independent work and interaction.

It has been proven that the effectiveness of involving future primary school teachers in various social projects of the faculty and university lies in the fact that they learn to work together, developing critical thinking and a creative approach to solving problems, as well as gaining experience in interaction and partnership, which are key aspects of social competence. These skills will be needed in the future to form the key competencies of their students.

Keywords: *soft skills, future teachers, professional training, younger schoolchildren, primary education.*

Вступ. Вступ України до Європейського союзу можливий за умов ефективного впровадження глобальних освітніх реформ. У зв'язку з цим, сьогодні в початковій освіті надається вагомого значення формуванню і розвитку в молодших школярів *soft skills* як важливої умови їхнього особистісного розвитку, становлення і включення в соціальне життя.

Динамічні процеси, які відбуваються сьогодні в українському суспільстві, свідчать, що ґрунтовних знань для успішної життєреалізації особистості недостатньо, вона повинна прагнути до розкриття власного внутрішнього потенціалу, проявляти творчість у вирішенні поставлених завдань; налагоджувати продуктивну співпрацю для досягнення поставленої цілі; брати на себе відповідальність, впевнено долати труднощі, досягаючи максимальних результатів своєї діяльності. Основою успішного утвердження особистості є сформованість у неї *soft skills* (м'яких навичок), процес формування яких розпочинається в дошкільному віці і продовжується у початковій школі – це сенситивний період розвитку всіх здібностей та задатків.

Різні автори та нормативні документи пропонують варіації для визначення поняття *soft skills*, підкреслюючи їхнє значення для успішної соціалізації учнів початкових класів. У роботах Н. Басюк, Н. Бібік, Н. Білоцерковець, С. Данилейко, Г. Коберник, В. Коваленко, Л. Кулакова, І. Ніколаєску, О. Савченко, Р. Скірко, О. Прашко, О. Юрченко підкреслюється, що сучасна освіта спрямована на розвиток особистості, здатної інтегруватися в соціум, з урахуванням засвоєних соціальних норм і цінностей. Вказується, що сформована соціальна компетентність містить знання про соціальну реальність, вміння взаємодіяти в соціальних ситуаціях та адаптуватися у суспільстві.

Ми переконані, що розвиток *soft skills* учнів початкових класів, насамперед, залежить від належної організації освітньо-вихов-

ного процесу в Новій українській школі, створення умов для оволодіння молодшими школярами досвідом просоціальної поведінки.

Методи та методики дослідження. У процесі дослідження використано комплекс теоретичних методів, що дали змогу всебічно охарактеризувати феномен *soft skills* молодших школярів та особливості професійної підготовки майбутніх учителів до означеної діяльності: аналіз наукової літератури з психології і педагогіки з метою вивчення сучасних підходів до розуміння сутності *soft skills*; аналіз професійної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності АЗ «Початкова освіта» Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»; синтез, узагальнення емпіричних даних та концептуальних положень для формулювання авторських висновків щодо умов підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування *soft skills* молодших школярів.

Результати та дискусії. Для сучасного суспільства все більшої важливості набуває створення сензитивних умов для творчої самореалізації, саморозвитку кожної особистості провадження діяльності щодо формування і розвитку демократичних цінностей. У зв'язку з цим, пріоритетним завданням сучасної початкової ланки освіти І. Бех визначає формування «суб'єкта вільного і відповідального морального вчинку та свідомої діяльності» [1].

Набір умінь, навичок і якостей особистості, що включаються в групу «*soft skills*», безпосередньо відображає рівень соціально-психологічного розвитку людини, який можна охарактеризувати за допомогою наступних навичок: вміння переконувати, знаходити підхід до людей, лідирувати, міжособистісне спілкування, ведення переговорних процесів, робота в команді, особистісний розвиток (здатність до навчання), управління часом,

ефективне планування своєї діяльності, ерудованість, креативність, вміння працювати з інформацією, стресостійкість тощо.

Жорсткі, або спеціальні, навички є характерними для конкретної сфери діяльності та використовуються, зазвичай, у формалізованому процесі. М'які навички, «навички успішності», «універсальні навички», «мета-предметні навички», «соціальні навички» є міжпрофесійними, сприяють швидкій адаптації до нових умов та розв'язанню задач різного рівня [2, с. 152].

Згідно з результатами аналітичних звітів корпорації Microsoft, а також видань Skills You Need та Forbes, до переліку ключових компетентностей належать лідерський потенціал, здатність до командної взаємодії, розвинені вербальні та комунікативні навички, майстерність аргументації та управління конфліктами. Особлива увага приділяється креативному мисленню, цифровій грамотності та здатності до реінжинірингу власних стратегій діяльності. Важливими складниками професійної ефективності визначено проєктний менеджмент, тайм-менеджмент, емоційний інтелект, а також культуру самозбереження (гігієна сну, харчування та фізичного стану). Крім того, базовий рівень математичної та письмової грамотності в поєднанні з високим рівнем самоорганізації є фундаментальними вимогами до сучасного фахівця.

Отже, м'які, гнучкі, надпрофесійні навички також називають соціально-комунікативними і трактують як «комплекс неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність праці і, на відміну від спеціалізованих навичок, не пов'язані з конкретною сферою» [7], «бажані якості для певних форм зайнятості, які не залежать від набутих знань: до них відносяться здоровий глузд, вміння ладити з людьми, позитивний гнучкий настрій» [6, с. 453].

Досліджуючи ознаки гнучких, надпрофесійних навичок, О. Кірдан та О. Кірдан зауважують, що кожна з них: «охоплює компетентності, що сприяють самореалізації майбутніх фахівців та є індивідуалізованими за змістовим, цільовим, часовим та особистісним виміром; складновимірюваним соціокультурним

та педагогічним феноменом, який формується та забезпечується цілісністю і єдністю освіти та власного досвіду особистості; є сукупністю компетентностей, якостей, умінь, здібностей, процесів, що уможливають успішну професійну діяльність у швидкозмінюваних та/або невизначених умовах; сприяють та підвищують здатність здобувачів вищої освіти адаптуватися до змін у професійній діяльності та житті» [2, с. 152].

Соціальні навички взаємодії можуть допомогти дитині, а згодом дорослому, «орієнтуватися в оточенні, ефективно працювати з іншими, досягати своїх цілей»; «...наявність низки soft skills завжди дає перевагу людині за наявності рівних академічних знань або однакових технічних навичок, тож забезпечує конкурентоспроможність особистості. Динамічне середовище, що оточує дітей, навантажує їх інформацією, для сприйняття якої необхідні розвинене критичне мислення та емоційний інтелект [5, с. 910].

О. Юрченко в своїх розробках підкреслює цілісність ціннісних установок особистості та її власних якостей, знань про соціальну реальність та особливості взаємодії з людьми, здатність оволодівати соціальним досвідом в процесі виконання різних соціальних ролей [4, с. 224].

Таким чином, для учнів початкових класів сформовані соціальні навички визначають успішність в повсякденному житті та ефективність взаємодії з оточенням, мотивує до саморозвитку, стимулює соціальну активність. Такий школяр відзначається відкритістю, володінням навичок просоціальної поведінки, бажанням активно змінювати на краще оточуючу дійсність та себе. Навички просоціальної поведінки та соціальні цінності, що засвоєні в період шкільного дитинства, стають основою розвитку гуманістично спрямованої повноцінної особистості. Саме тому формування soft skills і соціальної компетентності молодших школярів, як інтегративної якості, має стати ключовим завданням початкової школи.

Визначившись із сутністю та змістом досліджуваної категорії, можемо стверджувати, що важливою специфічною особливістю соціальної компетентності, яка притаманна й soft

skills, є те, що вони надпрофесійні, мають соціально-особистісний характер, являють собою навички управління знаннями, а також вміння та здатність до соціальної взаємодії, адаптації до різноманітних нестандартних ситуацій, демонструючи вміння спілкуватися, приймати рішення, направляти конфлікти в продуктивне русло та ін. Перелічені вище властивості є невід'ємною складовою майстерності вчителя початкових класів, які формуються під час здобуття вищої освіти.

Проблему розвитку soft skills як передумову формування соціальної компетентності майбутніх учителів початкових класів вирішено в освітньому процесі педагогічного факультету Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. В освітньо-професійній програмі «Початкова освіта» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності АЗ «Початкова освіта» передбачено обов'язкові освітні компоненти які мають на меті не лише розкриття особливостей та специфіки методик навчання освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти, навичок майбутньої професійної діяльності, а й озброєння здобувачів ефективними механізмами підвищення їхньої якості шляхом розвитку: гнучкості та здібності адаптуватись, навичок взаємодії, умінь розв'язувати проблеми нестандартними способами, креативності, навичок міжособистісних відносин, вміння працювати в команді. Такими навчальними дисциплінами є, зокрема: «Методика навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі», «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі», «Методика навчання технологічної освітньої галузі», «Методика навчання мистецької освітньої галузі».

Проаналізувавши зміст ОК, можемо визначити спільні важливі завдання цих курсів:

1) розвиток у майбутніх вчителів початкових класів уявлень про соціальну компетентність, soft skills, їхню роль в успішній професійній діяльності;

2) ознайомлення з напрямками цілеспрямованого професійного вдосконалення;

3) формування умінь використовувати опти-

мальні моделі поведінки в різних ситуаціях; глибоко розуміти власні інтереси та інтереси зацікавлених у взаємодії сторін; працювати в команді; швидко і чітко орієнтуватися в ситуації, критично аналізувати інформацію та розставляти пріоритети; робити кращий вибір за наявності альтернатив; зберігаючи мету, прилаштовуватись відповідно до нових умов; бути стресостійким до навантажень; вміти досягати поставленої цілі;

4) залучення здобувачів до позитивного досвіду аналізу та створення якісного медіапродукту;

5) формування готовності навчатися впродовж життя, що є невід'ємним компонентом повноцінної професійної підготовки та передумовою продуктивної діяльності у будь-якій галузі і підвищення конкурентоспроможності людини.

Здобувачі опрацьовують такі важливі теми, як: «Універсальні компетенції сучасного професіонала», «Розвиток організаційних навичок та тайм-менеджмент», «Формування комунікативних навичок», «Розвиток життєвих навичок», «Розвиток медіакомпетентності» та «Основи фінансової грамотності». Варто зазначити, що теми дисциплін пов'язані з реалізацією ідей, сформульованих у Професійному стандарті вчителя початкових класів, де зазначено: «До загальних компетентностей увійшли громадянська, соціальна, культурна, лідерська та підприємницька». До переліку професійних компетентностей, окрім мовно-комунікативної та предметно-методичної, також увійшли: інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, педагогічне партнерство, інклюзивна, здоров'язбережувальна, проєктувальна, прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, інноваційна, рефлексивна, здатність до навчання впродовж життя [3].

Результатом опанування теоретичною та практичними складовими освітніми компонентами є розширення уявлень здобувачів про універсальні компетенції сучасного професіонала, відпрацювання засобів формування комунікативних навичок та навичок роботи у команді (нетворкінг, онбордінг, сторітеллінг, техніка «Я-висловлювання» та ін.), оволодіння навичками врегулювання конфлік-

тів, розвиток особистісних життєвих навичок (стресостійкість, емоційний інтелект, емпатія та ін.) та системнофункціонального мислення; медіаграмотність.

Ефективним інструментарієм формування soft skills майбутніх вчителів початкових класів в межах вивчення навчальних предметів є підготовка доповідей з найсучасніших тем, відеофрагментів, презентаційних матеріалів, ментальних карт та педагогічного есе, розробка сценаріїв соціальних проєктів для початкової школи, які пропонуються до виконання у груповій формі, що дає змогу встановлювати соціальні взаємини між учасниками груп та відпрацьовувати набуті знання на практиці. Найдієвішими вправами, які допомагають майбутнім учителям розвивати soft skills молодших школярів, було названо такі: «Шкала самооцінювання готовності до змін», «Моделювання соціальної складової освітнього середовища», «Рецепт якісної взаємодії», «Метод Уолта Діснея», обговорення та аналіз педагогічних ситуацій, підготовка проєкту для молодших школярів «Знаю, дію, допомагаю!».

Важливо, що особистісне зростання стало пріоритетним напрямком для здобувачів освіти педагогічного факультету спеціальності АЗ «Початкова освіта». Свої професійні і надпрофесійні навички майбутні вчителі початкових класів розвивають систематично на курсах неформальної освіти та сертифікованих програмах шляхом участі в проєктах на багаточисельних онлайн-платформах. До прикладу, розвиток фахової компетентності та soft skills майбутніх учителів початкових класів відбувається під час участі викладачів і студентів у заходах Міжнародного грантового проєкту в межах Меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством освіти і науки України та «The LEGO Foundation», до якого залучено заклад вищої освіти. З цією метою до освітньо-професійної програми «Початкова освіта» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності АЗ «Початкова освіта» введено ОК «Діяльнісний підхід у початковій школі» та розроблено й розміщено на дистанційній платформі Moodle курси неформальної освіти «Використання LEGO технологій в освітньому просторі

Нової української школи». Курси мають на меті:

- сформувати уявлення про інноваційні освітньо-виховні LEGO технології : активне, кооперативне, емпіричне, проєктне, проблемне, інтегроване навчання, навчання на основі запитів, досліджень і відкриттів;

- сформувати вміння використовувати конструктор LEGO у роботі з дітьми молодшого шкільного віку, зокрема технологію LEGO проєктування, «Шість цеглинок» LEGO, ігрові LEGO технології навчання читання і креативного письма, логіко-математичного розвитку, LEGO робототехніку, STEM і STREAM проєкти;

- навчити слухачів обирати оптимальні інноваційні освітньо-виховні LEGO технології відповідно до індивідуальних здібностей, запитів та інтересів здобувачів початкової освіти;

- формувати уміння самостійно обирати, інтерпретувати і розробляти власні авторські освітньо-виховні технології відповідно до цілей і завдань освітньої роботи в середовищі Нової української школи;

- спрямовувати слухачів до педагогічної креативності, оригінальності, самостійності, дослідницької діяльності.

Результати проведеного нами анкетування, респондентами якого були здобувачі освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, виявили найпопулярніші інтернет-ресурси, на яких студенти опрацьовують професійні та особистісні навички і отримують сертифікат:

- студія онлайн-освіти EdEra – 34 %;
- освітній проєкт «Всеосвіта» – 18 %;
- освітній проєкт «На Урок» – 15 %;
- освітній проєкт «The LEGO Foundation» – 13 %;
- український громадський проєкт масових відкритих онлайнкурсів «Prometheus» – 12 %;
- освітній Хаб – EduHub.in.ua – 8 %.

Ефективним засобом оволодіння майбутніми вчителями соціальним досвідом є організація та проведення заходів, організованих Центром естетично-громадянського виховання університету та виховним відділом педагогічного факультету, пов'язаних з волонтерською діяльністю.

Здобувачі освіти активно долучаються до участі в роботі «Школи лідера», де беруть участь в зустрічах з відомими і успішними випускниками Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, в тренінгах: «Розвиток лідерства та ефективних комунікацій», «Практикум з написання проєктів», «Сам собі лідер», круглих столах, зокрема: «Європейський досвід функціонування студентського самоврядування», Міжнародному студентському форумі «Реалії та перспективи студентського самоврядування», слухають лекції з соціальної тематики, зокрема: «Методи комунікації зі студентами в соціальних мережах» тощо. Відповідно до реалізації плану з виховної роботи педагогічного факультету – розробляють сценарії та проводять акції «Театр в Будинку дитини», «Ярмарок для допомоги хворим дітям», «Захисникам України – наша допомога!», «Збери дитині речі та іграшки», «Для захисту чотирилапих друзів», «Зустрічайте Святого Миколая», «Різдвяні передзвони» та ін.

Особливістю Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука є проведення міжнародних громадських учнівських читань «Я голосу за мир!», започаткованих у 1996 році засновником університету академіком Степаном Дем'янчуком. До організації масштабного заходу долучаються і здобувачі педагогічного факультету всіх курсів. Участь в такого рівня заходах сприяє формуванню в майбутніх учителів початкових класів патріотизму, вихованню поваги до рідного народу, моральних та духовних якостей, усвідомленню необхідності розбудови власної державності на принципах миру, толерантності; формує соціальну та громадянську компетентності, необхідні для успішного провадження в майбутньому професійної діяльності.

Ми переконані, що волонтерський рух сьогодні є проявом молодіжної субкультури, що активно впливає на формування активної громадянської позиції майбутніх учителів початкових класів. Партнерська модель волонтерства, що діє в університеті передбачає тісну співпрацю між закладом вищої освіти

та зовнішніми партнерами, такими як громадські організації, бізнеси або міжнародні організації, заклади загальної середньої освіти. Бази практик – ліцеї і гімназії виступають як посередники між студентами і зовнішніми організаціями, спрямовуючи їх на конкретні волонтерські проєкти. На практиці у Рівненському академічному ліцеї «Престиж» імені Лілії Котовської Рівненської міської ради студенти виступили модераторами різних волонтерських заходів: благодійної ярмарки «Купуй смаколики – донать на Перемогу!», благодійної акції «Діти-дітям» та збору кормів для тварин із притулків, Всеукраїнської акції Міжнародної благодійної організації «Фундація Дім Рональда Мак Дональда в Україні» на знак солідарності з хворими дітьми, залучалися до виготовлення окопних свічок, маскувальних костюмів, збору засобів гігієни, медикаментів нашим захисникам.

Узагальнюючи, робимо висновок, що розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів відбувається систематично в таких видах діяльності:

- організація та проведення факультетських свят, літературних конкурсів, заходів здоров'язбережувального та екологічного спрямування;
- проведення профорієнтаційної роботи в закладах освіти Рівненщини та за місцем проживання здобувачів освіти;
- листування та підтримка зв'язку в соціальних мережах з випускниками та ін.

Вдале поєднання елементів теоретичної та діяльнісної моделей, врахування інтересів та вибору особистісної освітньої траєкторії в процесі набуття досвіду просоціальної поведінки допомагає здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності АЗ «Початкова освіта» розвинути власні соціальні навички. Це, в свою чергу, дає можливість педагогові створювати умови для ефективного формування soft skills молодших школярів.

Таким чином, здійснивши аналіз наукових джерел та врахувавши досвід педагогів-практиків, можна стверджувати: допомогти молодшим школярам оволодіти соціальними навичками та бути компетентними може виключно значущий, авторитетний учитель, який сам

здатен орієнтуватися у постійно мінливих умовах життя та успішно взаємодіяти з соціальним довкіллям. Ефективним інструментарієм формування соціальної компетентності сучасної особистості молодшого школяра є система розвитку soft skills.

Висновки. Отже, формування надпрофесійних навичок в молодого покоління є пріоритетним завданням психолого-педагогічної науки. З перших днів дитини в школі слід окреслити вектор розвитку soft skills як основи соціалізації та життєвої компетентності учнів. Оскільки

молодший школяр є рівноправним суб'єктом педагогічної взаємодії, завдання учителя полягає у створенні оптимальних умов безпечного освітнього середовища, що ґрунтуються на ідеях педагогіки партнерства і мають на меті всебічний розвиток громадянина України. Роль вчителя початкових класів у формуванні соціальної компетентності учнів є безперечною. Від розвитку його педагогічної майстерності, від балансу «м'яких» та «жорстких» навичок, залежить ефективність освітнього процесу та успішність вихованців педагога.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ: Чернівці «Букрек», 2018. 320 с.
2. Кірдан О., Кірдан О. Формування soft skills здобувачів вищої освіти в освітньому процесі закладу вищої освіти. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. Вип. 2(6), 2021. С. 152–160.
3. Професійний стандарт вчителя початкових класів, вчителя закладу загальної середньої освіти і вчителя з початкової освіти. URL: <http://surl.li/ubfrg>
4. Юрченко О. Структура соціальної компетентності молодшого школяра. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. № 7. С. 224–233.
5. Dimitrova K. Formation of soft skills in preschool and primary school age – an important factor for success in a globalizing world. *Knowledge International Journal*, 28(3), 2018. p. 909–914.
6. Marcel M. Executive Perceptions of the Top 10 Soft Skills Needed in Today's Workplace. *Business Communication Quarterly*. 75 (4), 2012. P. 453–465.
7. Warren Bennis. (2009). *On Becoming a Leader*. A Member of the Perseus Books Group. New York, 254 p.

References

1. Bekh, I.D. (2018). *Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnostei* [Personality on the path to spiritual values]: *monohrafiia*. Kyiv: Chernivtsi «Bukrek», 320 s. [in Ukrainian].
2. Kirdan, O., Kirdan O. (2021). Formuvannia soft skills zdobuvachiv vyshchoi osvity v osvithnomu protsesi zakladu vyshchoi osvity. [Formation of soft skills of higher education applicants in the educational process of a higher education institution]. *Psykhologo-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly*. Vyp. 2(6), 2021. S. 152–160. [in Ukrainian].
3. Profesiinyi standart vchytelia pochatkovykh klasiv, vchytelia zakladu zahalnoi serednoi osvity i vchytelia z pochatkovoї osvity. [Professional standard of primary school teacher, general secondary school teacher and primary school teacher.]. Retrieved from: <http://surl.li/ubfrg> [in Ukrainian].
4. Yurchenko, O. (2016). Struktura sotsialnoi kompetentnosti molodshoho shkoliara. [The structure of social competence of a junior schoolchild]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. № 7. S. 224–233. [in Ukrainian].
5. Dimitrova, K. (2018). Formation of soft skills in preschool and primary school age – an important factor for success in a globalizing world. *Knowledge International Journal*, 28(3), 2018. p. 909–914. [in N. Macedonia].
6. Marcel, M. (2012). Executive Perceptions of the Top 10 Soft Skills Needed in Today's Workplace. *Business Communication Quarterly*. 75 (4), P. 453–465. [in USA].
7. Warren Bennis. (2009). *On Becoming a Leader*. A Member of the Perseus Books Group. New York. 254 p. [in USA].

Дата першого надходження статті до видання: 02.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.05.2026